

ברכת 'שעשה לי נס במקום הזה'

ראשונה. הרואה מקום שנעשה נס ליחיד, אינו מברך. אבל הוא **עצמו מברך: 'שעשה לי נס במקום הזה'**. וכל יוצאי ירכו גם כן מברכין 'שעשה נס לאבי במקום הזה'. מי שנעשה לו נסים הרבה, בהגיעו לאחד מכל המקומות שנעשה לו נס, צריך להזכיר כל שאר המקומות, ויכלול כולם בברכה אחת.

❖ **מהיכן למד השולחן ערוך שכאשר מגיע למקום שנעשה לו בו נס, שיש לכלול גם את שאר המקומות שנעשו לו בהם ניסים?**

ב. על איזה נס מברכים

נחלקו הראשונים על איזה סוג נס נתקנה ברכה זו:

רבי דוד אבודרהם הלכות ברכות שער ח:

כתב הרב רבי אשר מלוניל, הא דמברכין (זה שמברכים, זהו)... **דוקא בנס שהוא יוצא ממנהג העולם או מדרך התולדה**, כגון מעברות הים ומעברות הירדן והדומה להם, וכמר בריה דראבנא דאיתרחיש ליה ניסא (וכמו מר בן רבינא שנעשה לו נס), ונפק ליה עינא דמיא בפקתא דערבות (ונברא לו מעין בבקעת 'ערבות'), אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדתו, כגון שבאו עליו גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצל וכיוצא בזה - אינו חייב לברך שעשה לי נס במקום הזה.

ספר הבתים עמוד קסז:

יש מן הגדולים שכתב, שאין היחיד מברך על נס אלא בנס מפורסם, כגון שניצל מאריה הבא לטורפו, או שהיה צמא למים ונברא לו מעין וכיוצא בזה, שהוא כאחד מן המופתים, אבל אם באו עליו לסטים או גנבים וניצל מהם אינו מברך. **ולי נראה שעל כל נס הוא מברך**, שעיקר הברכה היא להודות לה' יתברך שמשגיח על ברואיו.

שתי הדעות הוזכרו בשולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן ריח סעיף ט:

יש אומרים שאינו מברך על נס, אלא בנס שהוא יוצא ממנהג העולם, אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדתו, כגון שבאו גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצל, וכיוצא בזה - אינו חייב לברך. **ויש חולק. וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות.**

❖ **מהי הכרעת השולחן ערוך להלכה?**

הביאור הלכה מביא שיש שתמהו על הדעה השנייה שהובאה בשולחן ערוך, אך הוא מבאר אותה:

ביאור הלכה סימן ריח סעיף ט ד"ה ויש חולק:

ויש חולק - עיין מגן אברהם שתמה א"ש חולק' (על 'יש חולק') זה, דבדאי אמנהג (על מנהג) העולם וטבעו אין לברך 'שעשה לי נסים', וכן הגר"א תמה, דאם כן כל יולדת תהא צריכה לברך 'שעשה לי נסים', וכמו כן בניה לעולם.

הקדמה:

לעיתים מזדמנת לאדם ישועה גדולה שיוצאת מגדר הטבע, שניכר לעין כל שיד ה' פעלה זאת. מובן, שכאשר קורה מקרה כזה, יש על האדם לשבח את בוראו בצורה מיוחדת, ולהודות על הנס המיוחד שנעשה לו. ההכרה בניסים וההודאה עליהם, מובילה להכרה בכך שהשגחת ה' חופפת עלינו תמיד, וכל המאורעות שמתרחשים לנו אינם במקרה אלא מכוונים מאת הבורא.

שאלה: חייל שניצל מניסיון חטיפה באזור מרוחק, על ידי שהזדמן למקום באופן בלתי צפוי, רכב סיוור שהבריח את התוקפים. האם יש לו לברך את ברכת 'שעשה לי נס במקום הזה', כשיזדמן שוב לאותו המקום?

א. מקור הדין

מסכת ברכות פרק ט משנה א:

הרואה מקום שנעשו בו ניסים לישראל (כגון מקום שעברו בו ישראל בים סוף), אומר: 'ברוך שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה'.

בגמרא מתבאר, שגם על נס שנעשה ליחיד נתקנה ברכה:

תלמוד בבלי ברכות דף נד עמוד א:

ההוא גברא (מעשה באדם אחד) דהוה קא אזיל בעבר ימינא (שהיה הולך במקום שנקרא 'עבר ימינא'), נפל עליה אריא (התנפל עליו אריה), אתעביד ליה ניסא ואיתצל מיניה (נעשה לו נס וניצל ממנו). אתא לקמיה דרבא (בא לפני רבא), ואמר ליה (ואמר לו): **כל אימת דמטית להתם (כל פעם שתגיע לשם) - בריך (ברך): 'ברוך שעשה לי נס במקום הזה'.**

(מקרה נוסף): ומר בריה (בנו) דרבינא, הוה קאזיל (היה הולך) בפקתא דערבות (בבקעת מקום ששמו 'ערבות') וצחא למיא (וצמא למים), אתעביד ליה ניסא (נעשה לו נס) איברי ליה עינא דמיא ואישתי (נברא לו מעין מים ושתה). ותו (ושוב), זמנא חדא (פעם אחת), הוה קאזיל ברסתקא דמחוזא (הלך מר בנו של רבינא בשוק העיר 'מחוזא'), ונפל עליה (והתנפל עליו) גמלא פריצא (גמל פרוע), איתפרקא ליה אשיתא על לגוה (נפלה חומת בית שהיה סמוך לו, ונכנס לתוך הבית מפני הגמל, וניצל). כי מטא (כשהגיע) ל'ערבות', בריך (ברך): 'ברוך שעשה לי נס בערבות ובגמל', כי מטא לרסתקא דמחוזא (כשהגיע לשוק העיר 'מחוזא'), בריך (ברך): 'ברוך שעשה לי נס בגמל ובערבות'.

בשולחן ערוך נפסק:

שולחן ערוך אורח חיים סימן ריח סעיפים א-ה:

הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל, כגון: מעברות הים ומעברות הירדן... מברך: 'שעשה נסים לאבותינו במקום הזה'... **בהזכרת שם ומלכות**... על נס שנעשה לקצת ישראל... אין מברכין עליו... (ובמקומות שצריך לברך, זהו רק) **כשרואה אותם משלשים לשלשים יום**, ואז הם חובה כמו בפעם

אם כן, לדעת הנשמת אדם, מברכים ברכת 'שעשה לי נס' בשם ומלכות, על כל הצלה שאינה שגרתית וניכרת בה השגחת ה', אף שאינה יוצאת מדרך הטבע. אמנם, בעל המשנה ברורה חלק בשער הציון על דברי הנשמת אדם, ודחה את ראייתו מנס ההצלה מפני האריות:

שער הציון סימן ריח ס"ק כו:

ולעניות דעתי אינה ראייה כלל, דהא (שהר"י) אמר שם דאתעביד לה ניסא (שנעשה לו נס), משמע דהיה שם איזה נס, ולא פירש הש"ס מה היה.

עם זאת, בנוגע למי שהיה במצב סכנה, שבדרך הטבע לא היה ניצל ממנה, אף שלא נעשה עבורו שינוי ניכר בחוקי הטבע, כתב במשנה ברורה:

משנה ברורה סימן ריח ס"ק לב ושער הציון שם ס"ק כח: אם נפל עליו אבן וכיוצא בזה, או שעבר עליו עגלה טעונה, שבדרך הטבע היה שימות על ידי זה, והוא ניצל ממיתה, כשיגיע לאותו מקום משלשים לשלשים (יום) צריך לברך... (שכן) גם זה הוא נס גמור, דדומיא (שדומה) לנפל לגוב אריות.

ובהמשך דבריו כתב:

המשנה ברורה הנ"ל:

אם נפל אבן סמוך לראשו, או נתקע ברזל סמוך לעינו, ונעשה לו נס ולא נפל האבן על ראשו, ולא נתקע הברזל בעין ממש - לדעה ראשונה אין מברכין, ולדעה שניה אפשר שמברכים, כי כל אדם שקרוב לדבר שיש בו סכנה וניצול מברך. ועל כן יברך בלא שם ומלכות.

למעשה, הגדרת 'נס' שמברכים עליו ברכת 'שעשה לי נס' בשם ומלכות, שנויה במחלוקת הפוסקים, ונאמרו חילוקים רבים בדבר, ועל כן, נכתב בספר פניני הלכה:

פניני הלכה ברכות הלכות פרק טו הלכה כה:

כיוון שאדם קרוב אצל עצמו, אל יחליט לבדו... אלא ישאל שאלת חכם... אם עליו לברך בשם ומלכות.

ד. פסיקת ההלכה

כך נפסק להלכה בספרנו 'תורת המחנה':

הרואה מקום שניצל בו באורח פלא ובניגוד לסדרי הבריאה, מברך 'שעשה לי נס במקום הזה'.

אבל כשניצל בדרך הטבע, אלא שניכר לעין כל שעיתוי הדבר באורח פלאי בדיוק בזמן הנצרך לו מורה בחוש שה' בטובו זימן לו הצלה זו - אינו מברך, ומכל מקום טוב שיברך בלא הזכרת שם ומלכות.

ולפי מה שכתב בתשובת רדב"ז... ניחא קושיתו, **דבודאי כגון יולדת או חולה ליכא למאן דאמר (אין מי שאומר שיש להם לברך), (שכן) אין זה נס כלל, שרוב חולים ויולדות לחיים... רק (אלא), דלשיטה ראשונה בעינן (צריך) דוקא שהנס של הצלה יהיה דוקא למעלה מדרך הטבע, כניסי אבותינו, ולשיטה השנייה כל דבר שמזמין ה' ברגע זו בדרך התולדה, גם כן מקרי (נקרא) נס, כגון שבאו גנבים או גזלנים עליו וקרוב שיהרגוהו, ונזדמנו בני אדם או סיבה אחרת שנתפחדו וברחו מחמת זה, אף על פי שלא היה כאן שינוי בטבע, מכל מקום נס הוא שהזמין הקדוש ברוך הוא לשעה זו.**

❖ מהי תמיהת המגן אברהם והגר"א?

❖ לפי הסבר הביאור הלכה, מהו ההבדל שבין אישה

שילדה ובין מי שניצל מגנבים?

❖ כיצד מבאר הביאור הלכה את כל אחת מן שתי השיטות

שהובאו בשולחן ערוך?

ג. מהו נס היוצא ממנהג העולם?

לאור פסיקת השו"ע, יש להתבונן על אלו ניסים בדיוק יש לברך בשם ומלכות. מחד, הוזכר בגמרא שמי שנברא לו מעיין חייב לברך, משמע שדווקא על נס היוצא מגדר הטבע לגמרי - חייבים לברך. מאידך, מבואר בגמרא שגם מי שניצל מאריה חייב לברך, אף שבאופן פשוט, ישנה אפשרות להסביר את נס ההצלה על פי דרך הטבע.

בעל הנשמת אדם דן בספק זה, בכוונת האבודרהם (שהוא לעיל):

נשמת אדם חלק א כלל סה:

וסבור הייתי דרוצה לומר, דההצלה יהיה יוצא ממנהג העולם, כדאיתא (כמובא) בגמרא, במעשה דרבא דאיתעביד לי ניסא דאיתפרקא ליה אשיתא כו' (שנעשה נס שנפלה חומת בית סמוך, וכנס לתוך הבית מפני הגמל), ועיינתי באבודרהם... משמע דדוקא אם ההצלה היה שלא כמנהג העולם... **וצריך עיון, שהרי... 'ההוא גברא דהוה אזיל נפל עליה אריה, אתעביד ליה ניסא ואיתצל' (אדם אחד שהיה הולך והתנפל עליו אריה, ונעשה לו נס וניצל)... והרי שם לא נזכר כלל דהצלה (שההצלה) היה בדרך נס... ואפילו הכי (ולמרות זאת) אמר רבא שיברך... וצריך לומר דכוונת רבי אשר מלוניל (המובא באבודרהם) דוקא היכא (היכן) דהצלה הוא בדרך הטבע שלא ימות, כגון גנבים שאינו בטבע שיהרגו אותו - (אז אינו מברך)... אבל בסכנת מיתה שהוא כפסע בינו לבין המות, כגון שנפל עליו ממש חומה והיה מונח תחתיו שהוא נס גדול שלא נהרג מנפילתה... דאם כן בודאי ההצלה ממיתה הוא בדרך נס והשגחה פרטיות - בודאי לכולי עלמא (לכל הדעות) מברך.**

'והגית בו'

דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל
יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית
מערכת: סא"ל הרב ישי איתן רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה,
סרן הרב דודי גרינפלד קמ"ד כתיבה, אע"צ הרב חנניה שפרן
כתיבה ועריכה: טור' ר' יהודה בן חיים
הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com
הצטרפות לקבוצת ההלכה יומית לחיילים בוואצפ וקבלת דפי 'והגית בו' (קבוצה שקטה),
סרקו את הקוד הבא:

